

Puolustusasiainvaliokunnan mietintö n:o 1 hallituksen esityksen johdosta Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa koskevaksi lainsäädännöksi

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 19 päivä helmikuuta 1985 lähettänyt puolustusasiainvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen edellä mainitun esityksen n:o 7.

Valiokunta on eduskunnan päätöksen mukaisesti hankkinut hallituksen esityksestä perustuslakivaliokunnan lausunnon, joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuuluttavana kenraalimajuri Pertti Jokinen ja vanhempi hallitussihteeri Pekka Pitkänen puolustusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Timo Mäkinen oikeusministeriöstä, hallitusneuvos Niilo Laakso liikenneministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Heikki Mäenpää opetusministeriöstä, esittelijä Kyösti Poutanen työvoimaministeriöstä, kehitysyhteistyösihteeri Leo Olasvirta ulkoasiainministeriöstä, osastopäällikkö Pentti Ruuhonen sisäasiainministeriöstä, osastopäällikkö Pekka Ojala sosiaali- ja terveysministeriöstä, budjettisihteeri Vesa Jatkola valtiovarainministeriöstä, vara-amiraali Jan Klenberg ja everstiluutnantti Martti Olanterä pääesikunnasta, kirkkoneuvos Timo Rusama kirkkohallituksesta, Helsingin hiippakuntasihteeri Markku Aroma Suomen ortodoksisesta kirkkokunnasta, puheenjohtaja Erkki Verkkonen Suomen Vapaisten Kristittyjen Neuvostosta, toiminnanjohtaja Erkki Kankaanpää ja toimistosihteeri Veikko Heinonen Jehovan todistajat -nimisestä uskonnollisesta yhdyskunnasta, oikeusneuvosmies Per-Erik Förars asevelvollisten tutkijalautakunnasta, puheenjohtaja Arto Ylitalo Suomen Varusmiesliitosta, alikersantti Ilkka Oksala Vaasan Rannikkopatteriston varusmiestoimikunnasta, jääkäri Timo Laine Porin Prikaatin varusmiestoimikunnasta, toiminnanjohtaja Ilkka Taipale Suomen Rauhaliitosta, varatuomari Riikka Pilli-Sihvola ja valtiotieteiden kandidaatti Risto Kousa Amnesty Internationalin Suomen osastosta, sihteeri Arja Kekkonen Kansainvälisen nuorisovuoden 1985 komiteasta, teologian tohtori Risto Ahonen, lainsäädäntöneuvos Lars Dufholm, ylijohtaja K. J. Lång, eduskunnan oikeusasiamies Jorma S. Aal-

to, professori Juhani Pietarinen, professori Per-Ole Träskman, toimittaja Sakari Sarkimaa ja assistentti Pertti Haaparanta. Lisäksi valiokunnalla on ollut käytettävissään Kirkon yhteiskunnallisen työn keskuksen asian johdosta lähettämä kirjallinen lausunto.

Lakiehdotukset

Hallituksen esitykseen sisältyy kaksi lakiehdotusta: ehdotus laiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa ja tähän liittyen ehdotus asevelvollisuuslain 34 §:n muuttamisesta.

Lakiehdotuksen tarkoituksena on vapauttaa Jehovan todistajat -nimisen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat asevelvolliset rauhan aikana asevelvollisuuden suorittamisesta. Käytännössä asia järjestettäisiin myöntämällä määräaikaista lykkäystä ja lopulta vapauttamalla asianomainen asevelvollisuuden suorittamisesta. Samoin reservin kertausharjoituksiin tai niiden asemesta suoritettavaan korvaavaan palvelukseen kutsuttu kyseiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva asevelvollinen vapautettaisiin sanotusta palveluksesta. Hallituksen esitys liittyy samanaikaisesti eduskunnalle annettuun siviilipalvelujärjestelmän uudistamista tarkoittavaan hallituksen esitykseen n:o 8.

Yleisperustelut

Jehovan todistajat eivät uskonnollisen vakauksensa johdosta suostu suorittamaan asevelvollisuutta missään muodossa. Nyt voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti on heidät tästä syystä tuomittu enintään yhden vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jehovan todistajiin kohdistunut rangaistusseuraamus on herättänyt keskustelua eikä asiantilaa ole koettu tyydyttäväksi. Muun muassa eduskunta on hyväksyessään hallituksen esityksen n:o 2/1975 vp.

edellyttänyt, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin sellaisen lain aikaansaamiseksi, jolla tehdään mahdolliseksi harkita niin sanottujen totaaliikieltäytyjien vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta.

Hallituksen esitys on periaatteessa ongelmallinen, koska erääseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluville esitetään muista poikkeavasti vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta. Esityksen toteutuminen merkitsisi poikkeamista hallitusmuodossa säädetystä kansalaisten yhdenvertaisuudesta.

Jehovan todistajat muodostavat poikkeuksellisen ja samalla hyvin homogeenisen yhteisön. He ovat maailmanlaajuisesti vuosikymmenien ajan, niin sodan kuin rauhankin aikana, pysyneet lujasti vakaumuksessaan ja kieltäytyneet asevelvollisuuden suorittamisesta. Yhdyskunnan sisäinen järjestys on saatujen selvitysten mukaan myös niin ehdoton, että muut kuin kyseisen vakauksen omaavat eivät tosiasiallisesti voi olla yhdyskunnan jäseniä. Jehovan todistajien lukumäärä on kutsunnoissa vuosittain ollut hieman yli sata henkilöä. Valiokunnan saamien selvitysten perusteella ei ole syytä olettaa, että lakiesityksen hyväksyminen aiheuttaisi tähän muutosta. Saatujen asiantuntijalausuntojen mukaan ei Suomessa myöskään ole muita Jehovan todistajiin verrattavia yhteisöjä, joihin kuuluminen edellyttää kieltäytymistä asevelvollisuuden suorittamisesta.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta katsoo, että Jehovan todistajien osalta tulisi hyväksyä rauhan aikana poikkeus hallitusmuodon 75 §:ssä säädettyyn isänmaan puolustusvelvollisuuteen.

Valiokunnassa on herättänyt suuria periaatteellisia epäilyksiä se mahdollisuus, että myös muut yhteisöt tai yksittäiset henkilöt saattaisivat vaatia itselleen samanlaista oikeutta kuin hallitus nyt esittää Jehovan todistajille. Valiokunta kuitenkin korostaa, että tällaista oikeutta ei tule myöntää

muuten kuin yhtä painavien ja pitkäaikaisten perusteiden nojalla kuin Jehovan todistajilla on.

Hallituksen esityksen mukaan lykkäystä olisi anottava ennen kuin asianomainen on täyttänyt 25 vuotta. Eräissä asiantuntijalausunnoissa on tätä lakiehdotuksen kohtaa kritisoitu ja esitetty, että ikäraja tulisi poistaa tai ainakin siirtää myöhäisemmäksi. Valiokunnan käsityksen mukaan vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta on poikkeuksellinen toimenpide, joka edellyttää syvää ja kestävää henkilökohtaista vakaumusta. Tilapäinen kuuluminen Jehovan todistajiin ei saisi muodostua keinoksi välttää asevelvollisuuden suorittamista. Näin ollen ei valiokunta katso tarpeelliseksi ehdottaa muutosta mainittuun ikärajaan.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotus laiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa tulee käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Puolustusasiainvaliokunta pitää hallituksen esitykseen liittyviä lakiehdotuksia tarkoituksenmukaisina. Koska lakiehdotusten muodollisenkaan puolen johdosta ei ole huomauttamista, valiokunta kunnioittaen ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin muuttamattomina.

Samalla valiokunta kunnioittaen ehdottaa,

että Eduskunta päättäisi käsitellä hallituksen esitykseen sisältyvän ehdotuksen laiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 1985

Asian ratkaisevaan käsittelyyn ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Miettinen, jäsenet Elo, Hietala, Junnila, Kalliomäki, Kokko, Majjala, Piipa-

ri, Pohto, Ronkainen ja Zilliacus sekä varajäsen Uosukainen.

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite

Helsingissä,

31 päivänä toukokuuta 1985

Lausunto n:o 9

Puolustusasiainvaliokunnalle

Puolustusasiainvaliokunta on kirjellään 21 päiväältä helmikuuta 1985 pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa hallituksen esityksestä n:o 7 Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa koskevaksi lainsäädännöksi. Asian johdosta ovat olleet kuultavina eduskunnan oikeusasiamies Jorma S. Aalto, ylijohtaja K. J. Lång ja lainsäädäntöneuvos Timo Mäkinen oikeusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Pekka Pitkänen puolustusministeriöstä, esittelijä Kyösti Poutanen työvoimaministeriöstä, pääsihteeri Pertti Knuuttila Suomen Varusmiesliitosta, oikeustieteen kandidaatti Martin Scheinin, puheenjohtaja Jouko Väänänen Siviilipalvelusmiestliitosta, professori Eero Backman, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki, professori Raimo Lahti, professori Ilkka Saraviita, professori P. O. Träskman ja apulaisprofessori Martti Lindqvist. Lisäksi oikeustieteen tohtori Kauko Sipponen on antanut asiasta kirjallisen lausunnon, joka on liitetty valiokunnan asiakirjoihin. Käsiteltyään asian yksinomaan valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Lakiehdotus

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että Jehovan todistajat -nimiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka jäsenten uskonnollinen vakaumus ehdottomasti estää siviilipalveluksenkin suorittamisen, kuuluvalla asevelvolliselle voitaisiin myöntää määräaikaista palveluksen suorittamisen lykkäystä ja lopulta vapauttaa hänet asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana. Niin ikään voitaisiin reservin kertausharjoituksiin tai niiden asemesta suoritettavaan palvelukseen kutsuttu asevelvollinen vapauttaa sanotusta palveluksesta.

Hallituksen esitys liittyy samanaikaisesti eduskunnalle annettuun siviilipalvelusjärjestelmän uudistamista tarkoittavaan hallituksen esitykseen n:o 8.

Valtiosääntöoikeudellinen arviointi

Hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on keskeistä, loukkaako Jehovan todistajat -nimiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvilla asevelvollisille järjestettävä erityisasema kansalaisten yhdenvertaisuutta eli kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia riippumatta siitä, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan he kuuluvat, sekä asetaanko edellä mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat asevelvolliset muihin asevelvollisiin verrattuna poikkeukselliseen asemaan maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen osalta. Näin ollen hallituksen esitystä joudutaan tarkastelemaan hallitusmuodon 5 §:n, 8 §:n, 9 §:n ja 75 §:n säännösten valossa.

Hallitusmuodon 75 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan, niin kuin siitä laissa säädetään. Säännös sisältää kaikkiin kansalaisiin ulottuvan perustuslaintasoisen maanpuolustusvelvollisuuden, jonka yksityiskohtainen sääntely on jätetty tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä säädettävän lain varaan. Maanpuolustusvelvollisuus merkitsee hallitusmuodon 75 §:n tarkoituksen huomioon ottaen perustuslakivaliokunnan mielestä rauhan aikana määrätyn ikäisten terveiden miesten velvollisuutta palvella tietty aika vakinaisessa väessä tai korvaavassa palveluksessa, joten hallituksen esitys merkitsee Jehovan todistajien vapauttamista hallitusmuodon 75 §:n sisältämästä maanpuolustusvelvollisuudesta.

Hallitusmuodon 8 §:n mukaan Suomen kansalaisella on oikeus julkisesti ja yksityisesti harjoittaa uskontoa, mikäli lakia tai hyviä tapoja ei loukata.

Hallitusmuodon 5 §:n mukaan Suomen kansalaiset ovat yhdenvertaiset lain edessä. Hallitusmuodon 5 §:n säännös korostuu tässä yhteydessä vielä selvästi sen johdosta, että hallitusmuodon 9

§:ssä on erillinen säännös, joka korostaa kansalaisten yhdenvertaisuuden riippumattomuutta uskonnollisesta järjestäytymisestä. Tuon säännöksen mukaan kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet ovat riippumattomat siitä, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan asianomainen kuuluu tai kuuluuko hän mihinkään sellaiseen yhdyskuntaan. Tämä merkitsee sitä, ettei kansalaisia voida uskonnollisen tai muun vakaumuksen perusteella tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä saattaa muuta parempaan tai huonompaan asemaan.

Perustuslakivaliokunta on tarkastellut viimeksi hallitusmuodon 9 §:n tarkoittamaa oikeuksien ja velvollisuuksien riippumattomuutta uskonnollisesta järjestäytymisestä lausunnossa n:o 12/1982 vp. hallituksen esityksestä n:o 16 laiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta. Valiokunta katsoi, että hallitusmuodon 5 §:n huomioon ottaen on selvää, että hallitusmuodon 9 §:n säännös edellyttää, siinä mainituin varauksin, julkiselta vallalta täyttää tasapuolisuutta oikeuksien antamisessa tai velvollisuuksien asettamisessa, milloin oikeudet ja velvollisuudet eivät koske tai liity uskonnon harjoittamiseen.

Velvollisuus palvelulla vakinaisessa väessä tai sitä korvaavassa palveluksessa merkitsee kansalaisille hyvin tuntuvana pidettyä räsitusta. Täysi vapautus palvelusvelvollisuuksista uskonnollisen vakauksen perusteella merkitsee vastaavasti tuntuva poikkeamista hallitusmuodon 5 §:ssä ja erityisesti 9 §:ssä säädetystä kansalaisten yhdenvertaisuudesta.

Hallitusmuodon 8 §:n säännöksen suojaamaan kansalaisen uskonnollisen vakaumuksen hu-

mioon ottamiseksi ehdotetaan Jehovan todistajat vapautettavaksi suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa tai missään sitä korvaavassa palveluksessa. Tämän vuoksi hallitusmuodon 8 §:n suojaamaa oikeutta joudutaan arvioimaan suhteessa hallitusmuodon 75 §:ssä säädettyyn velvollisuuteen. Aseeton palvelus ja siviilipalvelus ovat maanpuolustusvelvollisuutta koskevan kansalaisvelvollisuuden täyttämistä tavalla, joka perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan samalla ottaa huomioon hallitusmuodon tarkoittaman uskonnonvapauden. Uskonnollisista tai eettisistä syistä aseellisesta palveluksesta tai sitä korvaavasta palveluksesta kieltäytyviä koskevaa lainsäädäntöä ei voida säätää muuten kuin perustuslainsäätämisyjärjestyksessä sellaiseksi, että mainitun vakaumuksen omaavat edes rauhan aikana vapautuisivat kokonaan aseellisesta palveluksesta tai mistään sitä korvaavasta palveluksesta.

Edellä esitettyihin perusteisiin viitaten perustuslakivaliokunta, jolla ei ole muuta huomautettavaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen johdosta, kunnioittaen lausuntonaan esittää,

että hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotus laiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa tulee käsitellä valtioväijärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan puolesta:

Ben Zyskowitz

Ilkka O. Jumppanen

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Zyskowitz, jäsenet Alho, Eenilä, Hämäläinen, Jansson, Kärhä,

Louekoski, Muroma, Peltola, Pokka, Skinnari ja Viinanen sekä varajäsenet E. Laine ja Sasi.

Eriäviä mielipiteitä

I

Koska olemme voineet yhtyä valiokunnan lausunnon lopputulokseen, mutta emme sen perusteluihin, haluamme eriävänä mielipiteenämme lausua seuraavaa.

Pidämme valiokunnan lausuntoon sisältyvää HM 75 §:n 1 momentin säännöksen luonnehdintaa epäonnistuneena. Valiokunnan enemmistön mukaan HM 75 §:n säännös "sisältää kaikkiin kansalaisiin ulottuvan perustuslaintasaisen maanpuolustusvelvollisuuden", jonka "yksityiskohtainen sääntely" on jätetty tavallisen lain varaan. Sanonta on eräiltä osin epämääräinen ja ristiriitainen kyseisen perustuslainsäännöksen soveltamiskäytännön kanssa. Koska varsinaiset velvollisuudet on HM 75 §:n nojalla perustettu tavallisella lailla, on hämärtävää luonnehtia tätä velvollisuuden yksityiskohtaiseksi sääntelyksi.

Mielestämme HM 75 § sisältää kansalaisille mahdollisuuden tulla velvoitetuksi, tietyin vallanalaisuusaseman suhteessa lainsäätäjään, jonka mahdollisuuksia asettaa kansalaisille velvollisuuksia säännös lisää siitä, mitkä ne muutoin olisivat perusoikeussäännösten estämättä.

Koko hallitusmuodon voimassaoloajan on HM 75 §:n säännöstä aktualisoitu siten, että huomattava osa kansasta — itse asiassa sen enemmistö — on jätetty asevelvollisuuden ja myös asepalvelua korvaavien velvollisuuksien ulkopuolelle. Asevelvollisuuden säätämisessä on kansalaisryhmiä jätetty velvollisuuden ulkopuolelle muun muassa sukupuoleen, ikään, terveydentilaan, huoltovelvollisuuteen, asuinpaikkaan sekä virka- tai muuhun asemaan liittyvin perustein. Kysymys on ollut yleensä itse asevelvollisuuslakiin sisällytetyistä poikkeussäännöksistä, jotka rajoittavat kyseisen velvollisuuden alaa, toisin sanoen tavalliseen lakiin kohdistuvista poikkeuksista. On luon-

nollista, ettei näitä "vapauksia" ole nähty HM 75 §:n säännöksen vastaisina. Myöskään hallitusmuodon 5 §:n yhdenvertaisuussäännöstä loukkaavana ei ole pidetty asevelvollisuuden kohdistumista vain osaan kansalaisista.

Mielestämme ei voida kokonaan sulkea pois mahdollisuutta, että tavallisella lailla asevelvollisuutta rajoitettaisiin myös siten, että asepalvelun ja sitä korvaavien palvelusvelvollisuuksien ulkopuolelle jätettäisiin tietty kansalaisryhmä myös vakaumuksen perusteella. Ainakaan HM 75 §:n säännös ei tätä estä. Sen sijaan kyseinen lakiehdotus voi kyllä olla hallitusmuodon yhdenvertaisuussäännösten — 5 §:n ja erityisesti 9 §:n — vastainen ja siten edellyttää perustuslainsäätämistarjontaa. Yhdenvertaisuussyyt puoltavat pakollisen korvaavan palvelun aikaansaamista niille, jotka omantunnonvapauden turvaamiseksi jättävät velvoittamatta asepalveluun. On kuitenkin mahdollista, että aseistakieltäytyjän vakaumus estää häntä suorittamasta mitään asepalvelua korvaavaakaan palvelua. Tällaisessa tilanteessa mielestämme yhdenvertaisuuskin voi väistyä vakaumuksen kunnioittamisen tieltä, ja korvaavankin palvelun ulkopuolelle jättäminen siten olla toteutettavissa tavallisella lailla.

Hallituksen esitys Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuudesta (HE 7/1985 vp.) ei aseta kokonaisvapautuksen edellytykseksi kuvailemamme kaltaista vakaumuksen laatua, vaan tietyn nimeltä mainitun uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden. Tästä syystä katsomme, että esitykseen sisältyvä lakiehdotus on kansalaisten yhdenvertaisuutta, erityisesti HM 9 §:n säännöstä loukkaavana käsiteltävä VJ 67 §:n mukaisessa järjestyksessä.

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 1985

Arja Alho

Tuulikki Hämäläinen

Jouko Skinnari

II

En voi yhtyä perustuslakivaliokunnan enemmistön lausuntoon hallituksen esityksestä n:o 7/1985 vp. Siksi esitän eriävänä mielipiteenäni seuraavaa:

Koska asevelvollisuuslain (452/50) ja sen edeltäjien suhdetta HM 75 §:n säännökseen ei ole milloinkaan perustuslakivaliokunnassa tai muutoinkaan perusteellisesti arvioitu, arviointi olisi

mielestäni tullut nyt hallituksen esitysten n:o 7 ja 8 yhteydessä suorittaa. Valiokunnan enemmistö ei tätä pitänyt aiheellisenä.

Hallitusmuodon 75 §:ssä säädetty velvollisuus olla osallisena tai avustamassa isänmaan puolustuksessa koskee jokaista Suomen kansalaista. Kuitenkin rauhanaikainen isänmaan puolustukseen valmentautuminen, asevelvollisuus, on rajattu koskemaan ainoastaan määrätynikäisiä, terveitä miehiä. Tästä huolimatta asevelvollisuuslaki on säädetty tavallisena lakina, samoin laki aseettomasta ja siviilipalveluksesta. Väestönsuojelulaki taas on säädetty VJ 67 §:n tarkoittamassa vaikeutetussa järjestyksessä.

Mielestäni asevelvollisuuslaki ja laki aseettomasta ja siviilipalveluksesta olisi tullut säätää VJ 67 §:n edellyttämässä vaikeutetussa säätämisyjärjestyksessä, kun suuri joukko kansalaisia on jätetty niissä säädetyn kansalaisvelvollisuuden ulkopuolelle ja kun ei voida pitää perusteltuna, että esimerkiksi naisille voitaisiin tavallisella lailla säätää työ- tai mitään muutakaan HM 75 §:n tarkoittamaa velvollisuutta rauhan aikana, vaan että esimerkiksi naisten osalta on kysymys rauhan aikana uinuvasta velvollisuudesta, joka on lailla voimaan saatettavissa vasta ja ainoastaan sodan, kapinan tai sotilaallisen kriisin sattuessa.

HM 75 §:n säännös sallii naiset ja muutkin kansalaisryhmät jätettäväksi rauhanaikaisen velvollisuuden ulkopuolelle. Se sallii rauhanaikaisen maanpuolustuksen rakentuvan vaikkapa ns. palkka-armeijan varaan. Mielestäni säännöksen perustuslainvoimaisuus merkitsee kuitenkin välttämättä sitä, että ellei rauhanaikaista velvollisuutta uloteta muodossa taikka toisessa jokaiseen Suomen kansalaiseen, laki on säädettävä VJ 67 §:n edellyttämässä vaikeutetussa säätämisyjärjestyksessä. Muutoin HM 75 §:n säännös menettää perustuslaillisen merkityksensä. — Toisaalta on selvää, että sodan, kapinan tai sotilaallisen kriisin sattuessa HM 75 §:ssä säädetty velvollisuus olla osallisena tai avustaa isänmaan puolustuksessa, koskee jokaista Suomen kansalaista ikään, sukupuoleen, uskontoon, terveyteen tai vammaisuuteen katsomatta.

Perustuslakivaliokunnan enemmistö ei pitänyt tarpeellisena tässä yhteydessä selvittää, miksi naiset oli jätetty HM 75 §:n tarkoittaman rauhanaikaisen velvollisuuden ulkopuolelle ja säädetty asevelvollisuuslaki tavallisena lakina, vaikka näin loukataan myös HM 5 §:ssä säädettyä kansalaisten yhdenvertaisuuden periaatetta. — Valiokunnan enemmistö rakensi näkemyksensä sille tulkinneksi, että naisten uinuva velvollisuus olisi

”herätettävissä” milloin tahansa säätämällä tavallinen laki esimerkiksi naisia koskevasta työvelvollisuudesta rauhan aikana.

Hallituksen esitykseen n:o 7 sisältyvällä lakiesityksellä Jehovan todistajat esitetään ”vapauttaviksi” asevelvollisuudesta eräissä tapauksissa. ”Vapauttaminen” esitetään toteutettavaksi VJ 67 §:n edellyttämässä vaikeutetussa säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan enemmistö pitää hallituksen esitystä ja esitettyä säätämisyjärjestystä oikeana, koska ”vapauttaminen” loukkaa HM 5, 8 ja 9 §:ien säännöksillä suojattuja oikeuksia.

Mielestäni ei voida perustellusti puhua Jehovan todistajien ”vapauttamisesta” HM 75 §:n tarkoittamasta velvollisuudesta ja vaatia perustuslainsäätämisyjärjestystä. Eihän esimerkiksi naisia ole tästä rauhanaikaisesta velvollisuudesta ”vapautettu” perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädetyllä erityislailla, sen enempiä kuin ala- tai yli-ikäisiä miehiä tai vammaisiakaan. Heidät on yksinkertaisesti vain rajattu tavallisena lakina säädetyn asevelvollisuuslain ja siis rauhanaikaisen asevelvollisuuden ulkopuolelle.

Asevelvollisuuslaki olisi, kuten edellä olen todennut, ollut mielestäni säädettävä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Nyt olisi asevelvollisuuslakia samoin vaikeutetussa säätämisyjärjestyksessä muuttamalla Jehovan todistajat ja kaikki muutkin, joiden uskonnollista tai eettistä vakaumusta asepalvelus, aseeton tai siviilipalveluskin syvästi loukkaa, jätetty rauhanaikaisen asevelvollisuuden ulkopuolelle.

Vakaumusten erilainen kunnioittaminen ei ole mitenkään perusteltavissa eikä oikeusvaltiossa kerta kaikkiaan luvallista. Onkin pidettävä selvästi moraalin vastaisena ja oikeusvaltiolle sopimattomana, että samanaikaisesti kun Jehovan todistajat hallituksen esityksellä n:o 7 esitetään kokonaan ”vapauttaviksi” asevelvollisuudesta rauhan aikana, muiden uskonnollista tai eettistä vakaumusta esitetään hallituksen esityksellä n:o 8 ”mitattavaksi” pidentämällä siviilipalveluaikaa niin merkittävästi ja muuttamalla siviilipalvelun sisältöä siten, että esitettyä menettelyä on pakostakin pidettävä selvästi vakaumuksen perusteella rankaisemisena.

Kun erilaisen vakaumuksen omaavien yhtäläiseen kohteluun velvoittava nimenomainen säännös sisältyy hallitusmuotoomme — HM 9 §:ään — ja kun HM 75 §:n säännös ei estä jättämästä mitä tahansa kansalaisryhmää tarkoituksenmukaisuussyistä taikka yhtäläisen kohtelun turvaamiseksi rauhanaikaisen asevelvollisuuden ulko-

puolelle, ei esitetynlaiseen HM 9 §:n sisältämän säännöksen vastaiseen menettelyyn voi olla perustuslain suomaa oikeutusta edes vaikeutetussa sääntämisympäristössä toteutettuna. Menettelylle ei olisi perustuslaillista oikeutusta, vaikka siviilipalveluajan pidentämistä ja palvelun sisällön muuttamista koskeva uudistus toteutettaisiin säätämällä tämäkin laki vaikeutetussa järjestyksessä.

HM 9 §:n säännös edellyttää mielestäni HM 75 §:n sellaista tulkintaa, että kaikki uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen vetoavat aseistakieltäytyjät samalla tavoin kuin Jehovan todistajat jätetään rauhanaikaisen asevelvollisuuden ulkopuolelle.

Hallituksen esitykset n:o 7 ja 8 kuuluvat, kuten edellä esittämästäni selviää, mielestäni erottamattomasti yhteen. Niitä on käsiteltävä yhtenä kokonaisuutena eikä erillään toisistaan,

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 1985

Paula Eenilä

III

Koska olemme voineet yhtyä valiokunnan lausunnon lopputulokseen, mutta emme sen perusteluihin, haluamme eriävänä mielipiteenäamme lausua seuraavaa.

Pidämme valiokunnan lausuntoon sisältyvää HM 75 §:n 1 momentin säännöksen luonnehdintaa epäonnistuneena. Valiokunnan enemmistön mukaan HM 75 §:n säännös "sisältää kaikkiin kansalaisiin ulottuvan perustuslaintasoisien maanpuolustusvelvollisuuden", jonka "yksityiskohtainen sääntely" on jätetty tavallisen lain varaan. Sanonta on epämääräinen ja ristiriidassa kyseisen perustuslainsäännöksen syntyhistorian ja soveltamiskäytännön kanssa. Se on ristiriidassa myös valiokunnan lausunnossa esitetyn luonnehdinnan jatkon kanssa. Valiokunnan enemmistön mukaan maanpuolustusvelvollisuus merkitsee rauhan aikana "määrätyn ikäisten terveiden miesten velvollisuutta palvella tietty aika vakinaisessa väessä tai korvaavassa palveluksessa".

Luonnehdinnan jälkiosa ei ota huomioon HM 75 §:n syntyhistoriaa, mistä syystä sen esittäminen kyseisen perustuslainsäännöksen "tarkoituksena" osoittaa piittaamattomuutta historiallisista tosiseikoista. Hallitusmuotoa säädettäessä halut-

koska molemmissa on kysymys asevelvollisten uskonnollisesta tai eettisestä vakaumuksesta ja lainsäätäjän suhtautumisesta tähän aseisiin luotavassa, mutta rauhaan aktiivisesti pyrkivässä yhteiskunnassa.

Kun näkemykseni joiltakin periaatteellisilta osin erosi olennaisesti myös eriävän mielipiteen allekirjoittajien näkemyksistä, pidin aiheellisena HM 75 §:n ja asevelvollisuuslain suhteen mahdollista vastaista selvittämistä ajatellen esittää edellä olevat mielipiteeni, mutta ilmoittaa kuitenkin yhtyvänä muissa eriävissä mielipiteissä esitettyihin näkemyksiin erityisesti omantunnonvapauden käsitteen osalta. Näissä eriävissä mielipiteissä hyväksytään selvittämättä jäänyt, mutta pitkään jatkunut käytäntö tavanomaiseksi oikeudeksi.

tiin nimenomaisesti olla kirjaamatta perustuslakiin säännöstä miesten asevelvollisuudesta ja näin jättää kysymys puolustusjärjestelmän valinnasta myöhemmin tehtäväksi. Se, että myöhemmin kuitenkin päädyttiin miesten yleisen asevelvollisuuden kannalle, ei muuta HM 75 §:n säännöksen tarkoitusta toiseksi. Itse asiassa valiokunnan lausuntoon kirjattu perustuslakivaliokunnan enemmistön kanta luonnehtiikin tavallisena lakina säädetyn asevelvollisuuslain (452/50) ja sen edeltäjien perussäännöstä, jonka suhdetta HM 75 §:ään ei ole milloinkaan perustuslakivaliokunnassa tai muutoin perusteellisesti arvioitu.

Valiokunnan enemmistön näkemys, jonka mukaan hallituksen esitys merkitsisi Jehovan todistajien vapauttamista HM 75 §:n sisältämästä maanpuolustusvelvollisuudesta, on tosiseikkoihin perustumaton. Hallituksen esityksen hyväksyminen ei millään tavoin muuta HM 75 §:n vaikutusta Jehovan todistajien osalta. Vaikka laki säädettäisiin perustuslainsäätämisympäristössä, on Jehovan todistajat milloin hyvänsä mahdollista velvoittaa HM 75 §:n nojalla tavallisella lailla asepalveluun tai muuhun isänmaan puolustamista tai siinä avustamista tarkoittavaan palveluun.

Kun HM 75 §:stä ei vielä itsessään ole seuranut, ei seuraa eikä voikaan seurata kansalaisille minkäänlaista velvoitetta, on sen luonnehtiminen perustuslaintasoisesti velvollisuudeksi vain omiaan aiheuttamaan sekaannusta. Kun varsinaiset velvollisuudet on HM 75 §:n nojalla perustettu tavallisella lailla, on niinkään virheellistä luonnehtia tätä velvollisuuden yksityiskohtaiseksi sääntelyksi.

Mielestämme HM 75 § sisältää kansalaisille vasta mahdollisuuden tulla velvoitetuksi, tietyn vallanalaisuusaseman suhteessa lainsäätäjään, jonka mahdollisuuksia asettaa kansalaisille VJ 66 §:n mukaisessa järjestyksessä velvollisuuksia säännös lisää siitä, mitkä ne muutoin olisivat perusoikeussäännösten estämättä.

Koko hallitusmuodon voimassaoloajan on HM 75 §:n säännöstä aktualisoitu siten, että huomattava osa kansasta — itse asiassa sen enemmistö — on jätetty asevelvollisuuden ja myös asepalvelua korvaavien velvollisuuksien ulkopuolelle. Asevelvollisuuden säättämisessä on kansalaisryhmiä jätetty velvollisuuden ulkopuolelle muun muassa sukupuoleen, ikään, terveydentilaan, huoltovelvollisuuteen, asuinpaikkaan, epäluotettavuuteen sekä virka- tai muuhun asemaan liittyvin perustein. Kysymys on ollut yleensä itse asevelvollisuuslakiin sisällytetyistä säännöksistä, jotka rajoittavat kyseisen velvollisuuden alaa, toisin sanoen tavalliseen lakiin kohdistuvista poikkeuksista. On luonnollista, ettei näitä rajoituksia ole nähty HM 75 §:n säännöksen vastaisina. Myöskään hallitusmuodon 5 §:n yhdenvertaisuussäännöstä louk-

kaavana ei ole pidetty asevelvollisuuden kohdistumista vain osaan kansalaisista.

Mielestämme ei voida periaatteessa sulkea pois mahdollisuutta, että tavallisella lailla asevelvollisuutta rajoitettaisiin myös siten, että asepalvelun ja sitä korvaavien palvelusvelvollisuuksien ulkopuolelle jätettäisiin tietty kansalaisryhmä myös vakaumuksen perusteella. Ainakaan HM 75 §:n säännös ei tätä estä. Sen sijaan kyseinen lakiehdotus voi kyllä olla hallitusmuodon yhdenvertaisuussäännösten — 5 §:n ja erityisesti 9 §:n — vastainen ja siten edellyttää perustuslainsäätämisen järjestystä. Yhdenvertaisuusyyt puoltavat pakollisen korvaavan palvelun aikaansaamista niille, jotka omantunnonvapauden turvaamiseksi jätetään velvoittamatta asepalveluun. On kuitenkin mahdollista, että aseistakieltäytyjän vakaumus estää häntä suorittamasta mitään asepalvelua korvaavaakaan palvelua. Tällaisessa tilanteessa mielestämme yhdenvertaisuuskin voi väistyä vakaumuksen kunnioittamisen tieltä, ja korvaavankin palvelun ulkopuolelle jättäminen siten olla toteutettavissa tavallisella lailla.

Hallituksen esitys Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuudesta (HE 7/1985 vp.) ei aseta kokonaisvapautuksen edellytykseksi kuvailemamme kaltaista vakaumuksen laatua, vaan tietyn nimeltä mainitun uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden. Tästä syystä katsomme, että esitykseen sisältyvä lakiehdotus on kansalaisten yhdenvertaisuutta, erityisesti HM 9 §:n säännöstä loukkaavana käsiteltävä VJ 67 §:n mukaisessa järjestyksessä.

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 1985

Kati Peltola

Ensio Laine